РОЗВИТОК НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ КОЛЕКТИВНИХ ІГОР

Віталіна Фірко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: І. Г.Барановська, кандидат педагогічний наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF SOCIAL INTERACTION SKILLS OF OLDER PRESCHOOLERS THROUGH COLLECTIVE GAMES

Vitalina Firko, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розкриваються теоретичні засади розвитку навичок соціальної взаємодії дітей старшого дошкільного віку засобами колективних ігор. Колективна гра визначається як ефективний педагогічний інструмент формування соціально-комунікативної компетентності, здатності до співпраці та дотримання соціальних норм. Акцентовано роль педагога в організації ігрової діяльності та створенні умов для позитивної взаємодії дітей.*

Ключові слова: *колективні ігри, соціальна взаємодія, старший дошкільний вік, соціально-комунікативна компетентність, ігрова діяльність, соціалізація.*

Abstract. *The article outlines the theoretical foundations of developing social interaction skills in older preschool children through collective games. Collective play is defined as an effective pedagogical tool for forming social and communicative competence, cooperation skills, and adherence to social norms. The role of the teacher in organizing play activities and creating conditions for positive interaction among children is emphasized.*

Key words: *collective games, social interaction, older preschool age, social and communicative competence, play activity, socialization.*

Проблема розвитку навичок соціальної взаємодії дітей старшого дошкільного віку набуває особливої актуальності в умовах сучасних трансформаційних процесів у системі дошкільної освіти України. Формування соціальної компетентності, здатності до конструктивної взаємодії з однолітками та дорослими, розуміння соціальних норм та правил поведінки є важливим завданням виховання дітей дошкільного віку. Колективні ігри як провідний вид діяльності дошкільників мають значний потенціал для розвитку соціальних навичок, оскільки створюють природне середовище для набуття досвіду спілкування, співпраці, вирішення конфліктних ситуацій, формування емпатії та взаєморозуміння. У процесі колективної гри діти освоюють різноманітні соціальні ролі, навчаються враховувати інтереси інших, узгоджувати свої дії з діями партнерів, дотримуватися встановлених правил. Саме тому дослідження можливостей колективних ігор для розвитку навичок соціальної взаємодії старших дошкільників є актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Теоретичні основи розвитку соціальних навичок дошкільників через гру розроблялися багатьма вітчизняними дослідниками. Ігрова діяльність розглядається як універсальний засіб соціалізації дитини, що забезпечує природне входження у світ соціальних відносин. Через гру дитина не лише відтворює соціальну дійсність, але й активно її пізнає, засвоює норми та правила поведінки, формує власну модель взаємодії з оточуючими. Колективні ігри створюють особливе комунікативне середовище, в якому діти мають можливість реалізувати потребу в спілкуванні, самовираженні, визнанні з боку однолітків. У процесі спільної ігрової діяльності формуються такі важливі соціальні навички як співробітництво, взаємодопомога, здатність до компромісу, уміння домовлятися, розподіляти ролі та відповідальність [2, с. 13].

Базовий компонент дошкільної освіти визначає соціально-громадянську компетентність як одну з ключових компетентностей, що мають формуватися у дошкільному

віці. Ця компетентність передбачає здатність дитини до конструктивної взаємодії з іншими людьми, розуміння соціальних норм і правил, уміння співпрацювати, брати відповідальність, виявляти ініціативу. Соціально-громадянська компетентність дошкільника включає розуміння власної ідентичності, усвідомлення себе частиною спільноти, здатність до емпатії та поваги до інших. Документ наголошує на важливості створення розвивального середовища, що сприяє соціалізації дитини, набуттю нею досвіду позитивної взаємодії з однолітками та дорослими. Ігрова діяльність, зокрема колективні ігри різних видів, визначається як провідний засіб реалізації змісту соціально-комунікативної освітньої лінії [3].

Дослідження інтеграції соціально-психологічних методів у формування соціальних навичок дошкільників демонструє необхідність комплексного підходу до розвитку соціальної сфери дитини. Ефективність формування соціальних навичок залежить від використання різноманітних методів і прийомів, що враховують вікові та індивідуальні особливості дітей. Колективні ігри виступають природним і органічним засобом соціального виховання, оскільки вони відповідають провідним потребам дошкільного віку. У грі діти самостійно створюють ситуації соціальної взаємодії, експериментують з різними моделями поведінки, отримують безпосередній зворотний зв'язок від партнерів. Такий досвід є більш ефективним для формування стійких соціальних навичок, ніж директивні методи навчання. Особливо важливим є те, що в колективній грі дитина не просто засвоює готові зразки поведінки, а активно конструює власні стратегії взаємодії, що сприяє розвитку її соціальної компетентності [1; 4, с. 47].

Формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку розглядається як цілеспрямований педагогічний процес, що передбачає створення відповідних умов, використання ефективних методів і засобів. Соціально-громадянська компетентність включає когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти. Когнітивний компонент передбачає розуміння дитиною соціальних норм, правил, ролей, усвідомлення себе членом спільноти. Емоційно-ціннісний компонент включає емпатію, повагу до інших, позитивне ставлення до співпраці. Поведінковий компонент проявляється в умінні взаємодіяти, співпрацювати, вирішувати конфлікти конструктивно. Колективні ігри забезпечують розвиток усіх компонентів соціально-громадянської компетентності, оскільки вони передбачають і засвоєння соціальних знань, і емоційне проживання соціальних ситуацій, і безпосередню практику соціальної поведінки. Систематична організація колективних ігор різних видів створює умови для поступового ускладнення соціального досвіду дитини, формування складних форм соціальної взаємодії [4, с. 142].

Важливим аспектом використання колективних ігор для розвитку соціальних навичок є їх різноманітність. Сюжетно-рольові ігри дозволяють дітям освоювати різні соціальні ролі, моделювати ситуації з реального життя, експериментувати з різними моделями поведінки. У процесі сюжетно-рольової гри діти навчаються узгоджувати свої дії, розподіляти ролі, враховувати інтереси партнерів, дотримуватися прийнятих у грі правил. Рухливі колективні ігри розвивають здатність до координації дій, вміння співпрацювати для досягнення спільної мети, дотримуватися правил навіть в умовах емоційного збудження. Дидактичні колективні ігри формують уміння взаємодіяти в процесі спільного виконання завдань, надавати і приймати допомогу, радіти успіхам партнерів. Театралізовані ігри розвивають емпатію, здатність розуміти емоційний стан інших, виражати власні емоції соціально прийнятними способами. Конструкторські та будівельні ігри в колективі навчають планувати спільну діяльність, розподіляти обов’язки, досягати компромісів [5; 6, с. 74; 7].

Роль педагога у формуванні соціальної поведінки дошкільників через колективні ігри є визначальною. Педагог виступає як організатор ігрового простору, спостерігач, консультант, посередник у вирішенні конфліктів. Важливо, щоб педагог не нав’язував дітям готові схеми взаємодії, а створював умови для самостійного набуття соціального досвіду. Спостереження за грою дозволяє педагогу виявити особливості соціальної взаємодії кожної дитини, визначити її труднощі та успіхи, спланувати індивідуальну підтримку. У процесі гри

педагог може ненав’язливо вводити нові ролі, сюжетні лінії, правила, що розширюють соціальний досвід дітей. Особливо важливою є роль педагога в ситуаціях конфлікту, які неминуче виникають у колективній грі. Замість того, щоб негайно вирішувати конфлікт за дітей, педагог має допомогти їм самостійно знайти конструктивне рішення, озвучити свої почуття та потреби, вислухати іншу сторону, знайти компроміс. Такий досвід є надзвичайно цінним для формування соціальних навичок дітей [8, с. 157].

Організаційно-педагогічні умови ефективного використання колективних ігор для розвитку соціальних навичок включають декілька важливих аспектів. Перша умова – організація розвивального ігрового середовища, яке має бути достатньо багатим і різноманітним, щоб підтримувати різні види колективних ігор. Ігрове середовище має включати матеріали та обладнання для сюжетно-рольових ігор, реквізит для театралізації, атрибути для рухливих ігор, конструктори для спільного будування. Друга умова передбачає систематичність організації колективних ігор, їх планування відповідно до освітніх завдань і потреб дітей. Третя умова передбачає поступове ускладнення соціальних завдань у грі: від простих форм взаємодії в парах до складної багаторольової гри великої групи. Четверта умова забезпечує врахування індивідуальних особливостей дітей, підтримку дітей з труднощами у соціальній взаємодії, забезпечення успішності кожної дитини в колективній грі. П’ята умова стосується залучення батьків до процесу формування соціальних навичок дітей, роз'яснення їм значення колективних ігор, спонукання до організації таких ігор удома та на прогулянках [9, с. 144].

Соціально-громадянська компетентність дошкільників розвивається не ізольовано, а у тісному зв’язку з іншими сферами розвитку дитини. Когнітивний розвиток забезпечує розуміння соціальних явищ, усвідомлення причинно-наслідкових зв’язків у соціальних ситуаціях. Емоційний розвиток дозволяє дитині розпізнавати та адекватно виражати власні емоції, розуміти емоційний стан інших людей, регулювати свою поведінку відповідно до емоційного контексту ситуації. Мовленнєвий розвиток надає дитині інструменти для вербальної комунікації, словесного вирішення конфліктів, висловлювання своїх потреб і почуттів. Фізичний розвиток забезпечує можливість участі в рухливих колективних іграх, координації дій з партнерами. Колективні ігри створюють унікальне середовище для інтегрованого розвитку всіх цих сфер. У процесі гри діти одночасно використовують пізнавальні, мовленнєві, рухові навички, виявляють і розвивають емоційну сферу, що забезпечує цілісність розвитку особистості дошкільника [10, с. 257].

Особливості розвитку навичок соціальної взаємодії в старшому дошкільному віці зумовлені віковими характеристиками цього періоду. Діти п'яти-шести років вже мають достатній досвід взаємодії з однолітками, розуміють основні соціальні норми і правила, здатні до довготривалої спільної діяльності. Водночас їхні соціальні навички ще потребують подальшого вдосконалення та закріплення. Старші дошкільники вже можуть брати участь у складних багаторольових іграх, планувати спільну діяльність, розподіляти ролі та обов'язки, дотримуватися узгоджених правил протягом тривалого часу. Вони починають усвідомлювати важливість справедливості, чесності, взаємодопомоги у взаємодії з однолітками. У цьому віці активно розвивається здатність до емпатії, діти стають більш чутливими до емоційного стану інших, здатними надати підтримку, втішити, допомогти. Колективні ігри старших дошкільників характеризуються більшою складністю сюжетів, довготривалістю, здатністю дітей самостійно організовувати гру, вирішувати конфлікти, модифікувати правила за згодою всіх учасників.

Методика організації колективних ігор для розвитку соціальних навичок передбачає дотримання певних педагогічних принципів. Принцип добровільності означає, що діти мають право вибирати, чи брати участь у грі, яку роль виконувати, з ким взаємодіяти. Примус до гри руйнує її розвивальний потенціал і може викликати негативне ставлення до соціальної взаємодії. Принцип поступовості передбачає, що складність соціальних завдань у грі має зростати поступово, відповідно до можливостей дітей. Спочатку це можуть бути прості ігри в парах, потім малі групи, згодом більші колективи з розподілом ролей і

складними правилами. Принцип емоційної безпеки вимагає створення атмосфери прийняття, поваги, підтримки, в якій діти не бояться помилитися, виявити свої почуття, спробувати нові форми поведінки. Принцип рефлексії означає, що після гри корисно обговорити з дітьми, що відбувалося, які почуття вони відчували, що вдалося, які труднощі виникли, як можна було діяти інакше. Така рефлексія допомагає усвідомити й закріпити позитивний соціальний досвід.

Спостереження й оцінювання розвитку навичок соціальної взаємодії дітей у колективних іграх є важливим аспектом педагогічної діяльності. Педагог має звертати увагу на різні показники соціального розвитку дитини: як вона вступає у взаємодію з іншими, чи проявляє ініціативу, чи здатна співпрацювати, як реагує на пропозиції інших, як поводиться в конфліктних ситуаціях, чи здатна до компромісу, чи виявляє емпатію, чи дотримується правил і домовленостей. Систематичне спостереження дозволяє виявити як досягнення, так і труднощі кожної дитини, спланувати індивідуальну підтримку. Важливо фіксувати позитивні зміни в соціальній поведінці дітей, відмічати їхні успіхи, підтримувати прогрес. Оцінювання має бути не формальним, а спрямованим на розуміння індивідуальної траєкторії соціального розвитку кожної дитини, виявлення її сильних сторін і потенціалу для подальшого розвитку.

Взаємодія з батьками в процесі формування соціальних навичок дітей через колективні ігри має велике значення. Батьки мають розуміти важливість колективних ігор для соціального розвитку дитини, підтримувати участь дитини в таких іграх, створювати можливості для колективних ігор удома, на прогулянках, у гостях. Педагоги можуть консультувати батьків щодо організації колективних ігор, пропонувати ігри, що відповідають віку дитини, пояснювати, як підтримувати дитину у розвитку соціальних навичок. Важливо, щоб батьки самі демонстрували зразки конструктивної соціальної взаємодії, поваги до інших, здатності до компромісу, емпатії. Узгодженість вимог і підходів закладу дошкільної освіти і сім'ї є важливою умовою ефективного формування соціальних навичок дітей. Батьки можуть ділитися спостереженнями про соціальну поведінку дитини вдома, що допомагає педагогам краще зрозуміти особливості соціального розвитку дитини та спланувати адекватну підтримку.

Таким чином, колективні ігри є потужним і ефективним засобом розвитку навичок соціальної взаємодії старших дошкільників. Вони створюють природне середовище для набуття соціального досвіду, формування соціальної компетентності, розвитку здатності до конструктивної взаємодії з іншими людьми. Систематична і цілеспрямована організація різноманітних колективних ігор з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, створення сприятливих організаційно-педагогічних умов, кваліфікована педагогічна підтримка, залучення батьків забезпечують ефективність використання колективних ігор для вирішення завдань соціального виховання дошкільників. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення специфіки використання окремих видів колективних ігор для розвитку конкретних соціальних навичок, розробку методичних рекомендацій для педагогів, створення системи діагностики соціальних навичок дошкільників у контексті ігрової діяльності.

Список використаних джерел

1. Абліцова О., Барановська І. Казкотерапія як засіб соціальної інтеграції дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. 2024. Розд. 6. С.224-226 URL: https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/694ad10a-9866-4347-9fc2-580ef22cb15b/content#page=224

2. Артемова Л. В. Розвиток теорії та практики дитячої гри. *Дошкільне виховання.* 2021. № 7. С. 12-15.

3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : затв. наказом МОН України від 12.01.2021 № 33. URL: https:.mon.gov.ua/ua/npa/pro-

zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya (дата звернення: 04.12.2025).

4. Іщенко Н. А. Інтеграція соціально-психологічних методів у формування соціальних навичок дошкільників. Одеса: Фенікс, 2021. 115 с.

5. Косенчук О. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № 1. С. 138-155.

6. Котик М., Барановська І.Г. Музична театралізація як засіб розкриття творчого потенціалу дітей у системі дошкільної та початкової освіти. 2025. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 26-27 березня 2025 р.*) 2025. Вип. 14. С. 9-11. URL: https://dspace.vspu.edu.ua/handle/123456789/16153

7. Олійник Д.С. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наук. праць*. Житомир: ФОП Левковець, 2022. Ч. 1. С. 73-76.

8. Петрова І.І. Роль педагога у формуванні соціальної поведінки дошкільників . *Вісник педагогічних наук.* 2022. № 2. С. 155-160.

9. Тушинська О.О. Організаційно-педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства. Житомир, 2023. С. 143-146.

10. Циганенко Л. Соціально-громадянська компетентність дошкільників: досвід та перспективи. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету.* 2023. Вип. 64. С. 255-261.

ФОРМУВАННЯ ГРАФОМОТОРНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Людмила Яременко,здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: **Л.Є.Перетяга,** доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION JF GRAPFOMOTOR SKILLS IN PRESCHOOL CHIIDREN: EUROPEAN PRACTICES AND UKRAINIAN EXPERIENCE

Liudmila Yaremenko, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розглядається проблема формування графомоторних навичок у дітей дошкільного віку як важливої передумови їх готовності до навчання в школі. Проаналізовано психофізіологічні основи розвитку графомоторики, висвітлено особливості європейських педагогічних практик і узагальнено український досвід. Обґрунтовано ефективні педагогічні умови та методи формування графомоторних умінь у старших дошкільників.*

Ключові слова*: графомоторні навички, дошкільний вік, дрібна моторика, підготовка до школи, сенсомоторний розвиток.*

Abstract*. The article examines the issue of the formation of graphomotor skills in preschool children as an important prereguisite for their readiness for school learning. The psychophysiological foundations of graphomotor development are analyzed, and the features of European pedagogical hractices and Ukrainian experience are highlighted. Effective pedagogical*